

Аналіз конкурентоспроможності галузей АПК Вінницької області

Аналіз конкурентоспроможності галузей АПК Вінницької області. В статті проведено аналіз експертного потенціалу продукції рослинництва і тваринництва підприємствами Вінницької області та зроблено висновки про можливості сільськогосподарського виробництва за умов ратифікації угоди про вступ України до СОТ.

експорт, рента, виручка, ціни, експортний потенціал, імпорт, конкурентоспроможність

При формуванні політики державної підтримки аграрного сектора економіки України все більш актуальним стає врахування економічних інтеграційних процесів. При цьому, одним з основних критеріїв конкурентоспроможності АПК України на світовому ринку є наявність експортного потенціалу і стабільність цін попиту.

Проблемі формування і практичної реалізації експортного потенціалу України присвячено праці багатьох вчених економістів-аграрників. Зокрема: В.Г.Андрійчука, П.І.Гайдуцького, В.І.Бойка, В.П.Галушка, С.І.Соколенка та інших. Однак, незважаючи на це, деякі аспекти цієї проблеми залишаються недостатньо дослідженими, особливо – на регіональному рівні.

Дана робота є складовою частиною комплексної наукової теми економічного факультету Уманського державного аграрного університету 2006 – 2010 р.р. «Адаптація організаційно-економічного механізму господарювання до соціально орієнтованих ринкових відносин в АПК» (номер державної реєстрації 0101U004493).

Метою даної статті є дослідження експортного потенціалу АПК Вінницької області як одного з основних критеріїв його конкурентоспроможності.

Оцінка експортного потенціалу основних видів продукції рослинництва сільськогосподарських підприємств Вінницької області є досить позитивною, але неоднозначною (табл. 1).

Стабільність ресурсів зерна є досить високою: їх середній обсяг знижувався з темпом 0,7% на рік. Динаміка фуражного фонду характеризується негативним трендом з темпом 3,1%; насіннєвого – 1,6; продовольчого – 1,1%. Цього було достатньо, щоб ресурси експорту зростали з темпом 24,3% щорічно (31 раз за дослідний період). У 2001-2005 рр. доля експорту в балансі зерна склала 24%, за весь період – 12,5%. Фуражні ресурси, що так і не набули в своїй основній масі товарної форми, є приводом для застосування дискримінаційних цін на всі інші витрати і дають можливість демпінгових закупок на території України.

Аналіз експортної виручки аграрними підприємствами Вінницької області від продажу зерна за кордон показує, що вона є заниженою і складала у 2007 році – 7,6 млн. дол. при реалізації за ціною в середньому 176,6 дол. за 1 т.

Для оцінки втрат ренти достатньо порівняти ціни експорту з імпортованими ресурсами зерна. В Україну 2005-2006 рр. завозили зерно за цінами втричі вищими, тобто біля 400 у.о. за 1 т, зокрема пшениця – 440, жито – понад 700, гречка – 350, ячмінь – 550, кукурудза і сорго – понад 2 тис.у.о за 1 т. Таким чином, коефіцієнт

Таблиця 1 – Товарна структура зовнішньої торгівлі Вінницької області за січень-листопад 2007 року [1]

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт			Імпорт		
	вартість, тис. дол. США	січень– серпень 2007р. до січня– жовтня 2006р., у %	питома вага групи у загаль- ному обсязі, у %	вартість, тис. дол. США	січень– серпень 2007р. до січня– жовтня 2006р., у %	питома вага групи у загаль- ному обсязі, у %
Всього	441615,2	124,7	100,0	278735,8	95,7	100,0
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	8526,5	191,7	1,9	2550,1	115,7	0,9
01 живі тварини	–	–	–	1610,0	132,2	0,6
02 м'ясо та харчові субпродукти	6834,4	487,9	1,6	–	–	–
04 молоко та молочні продукти, яйця; мед	1678,9	56,6	0,3	937,7	141,7	0,3
05 інші продукти тваринного походження	13,2	173,6	0,0	2,4	–	0,0
II. Продукти рослинного походження	22541,4	72,7	5,1	7000,1	74,1	2,5
06 живі рослини та продукти квітництва	42,5	306,4	0,0	2058,2	111,2	0,7
07 овочі, коренеплоди	554,4	52,7	0,1	–	–	–
08 їстівні плоди та горіхи; цитрусові	5484,4	91,4	1,2	3313,5	59,1	1,2
09 кава, чай, прянощі	19,2	36,5	0,0	636,4	135,0	0,2
10 зернові культури	7667,6	42,9	1,7	10,0	–	0,0
11 продукція борошномельно–круп'яної промисловості	3858,5	317,1	0,9	62,0	716,1	0,0
12 насіння і плоди олійних рослин	4893,9	101,6	1,2	454,1	56,7	0,2
13 камеді, смоли	14,9	122,5	0,0	462,8	120,2	0,2
14 інші продукти рослинного походження	6,0	176,6	0,0	3,3	54,7	0,0
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	41372,4	231,9	9,4	2514,4	93,5	0,9

дискримінаційності цін (відношення цін імпорту до експорту) становить зокрема: жито – в 7, ячмінь – понад 4, кукурудзи (на зерно) – 3, що не можна визнати обґрунтованим. Експортна рента на користь країн світу не відповідає національним інтересам України і саме тут необхідне державне втручання і регулювання, щоб зернотрейдери дбали про національні інтереси, а не лише про корпоративні, щоб ціна на зерно була економічно умотивованою і доходила до сільськогосподарського виробника [3, С.5].

Експортний потенціал овочівництва, садівництва і виноградарства обмежений лише організаційно. Середньорічне виробництво овочів і продовольчих баштанних культур у Вінницькій області було на рівні 471,1 тис. т у 2006р., що балансується обсягом фонду споживання населення (79%), насіння, технічні та інші витрати і втрати, решта балансу виробництва – це експортні ресурси.

Проте обсяги експорту овочів, коренеплодів та плодів підприємствами Вінницької області є несуттєвими і в січні-жовтні 2007 р. у грошовому вираженні склали 6038,8 тис. дол. або 1,3% загального обсягу експорту.

Спостерігається зростання обсягів та середньої ціни експорту овочів та коренеплодів, що відповідає інтересам АПК України. У Вінницькій області в січні-жовтні 2007 р. найбільшим в цій групі був експорт свіжих або охолоджених овочів на суму 1052,0 тис. дол. (349,2 у.о. за 1 т).

Аналіз ретроспективи показує, що овочівництво може мати суттєве значення для подолання економічної кризи в АПК Вінницької області. Рівень цінового покриття одиниці земельних ресурсів значно перевищує інші галузі та сягає 12 тис. грн., але вимагає інтенсивного ведення господарства.

На ринку продукції олійно-жирового комплексу, аграрна політика має ознаки негативної лібералізації, зокрема з боку виснаження ґрунтів. Зростаючий попит на насіння олійних культур, зокрема зовнішній, спричинив у Вінницькій області збільшення посівних площ під соняшник з 45,5 тис. га у 2001 році до 75,1 тис. га у 2006 році. Це явище можна оцінити виключно як негативне через їх ґрунтовиснажливий характер і зростаючу урожайність. Якщо у 2001 р. вироблялося 40,4 тис. т насіння соняшника, то у 2006 р. – 113,3 тис. т. Для утримання таких обсягів виробництва олійних культур порушені норми сівоzmіни: замість 10% в структурі посівних площ доходить до 25 і більше %, що не можна оцінити інакше як явищем хижацького використання землі тимчасовими власниками і орендарями.

Експортний потенціал України у цій галузі здавався безмежним, що викликало зацікавленість країн ЄС. На першому етапі економічна боротьба розгорнулася за експорт насіння соняшника, що обіцяв збільшення доходів сільського господарства, а на наступному, – коли всупереч пропозиціям радників ЄС відновилися зв'язки сільського господарства з підприємствами олійно-жирової промисловості, – за експортні ресурси олії та продукти її переробки [3, С.7].

В 2005 р. загальноукраїнський експорт склав 35,6 тис. т (281 у.о. за 1 т), зокрема до Іспанії – 21,1 тис. т (258), Угорщини 5,2 (248,6), Литва – 1,8 (364,5), Німеччина – 1,7 (367,7), Польща – 1,5 (325,0).

У Вінницькій області експорт насіння олійних культур та олії у січні-жовтні 2007 року склав 46266,3 тис. грн., або 10,5% загального обсягу експорту.

В той же час імпорт насіння зокрема для сіви (3,1 тис. т) вже цінувався в 6165 у.о. за 1 тону. Знову експортна рента розподілилася на користь країн Європи, зокрема Болгарії (6989), Іспанії (7296), Румунії (4496), Угорщини (4335), Франції (8685), Туреччини (5246), США (5644).

Цукробуряковий комплекс. В аграрній політиці України на першому етапі економічних трансформацій у сільському господарстві ресурсам цукру для експорту надавалося велике значення. Проте після приватизації заводів виявилось, що вони не

можуть контракувати необхідний обсяг цукрової сировини за прийнятними для сторін цінами. Тому на наступному етапі трансформації нові господарі заводів імпортували цукор-сирець з тростини. Виробництво цукрових буряків спочатку поширилося у нетрадиційні регіони, а потім почало невпинно скорочуватися. Якщо у Вінницькій області у 1995 р. було вирощено біля 3,9 млн. тонн сировини, то у 2006 р. – лише 2,8 млн. т (сектор СГП). В результаті такої аграрної політики присутність України на світовому ринку цукру стала проблематичною й непомітною [3, С.8].

Економіка галузі на макроекономічному рівні характеризується несуттєвим підвищенням рівня ринкового покриття одиниці ресурсів над первинними витратами на виробництво. Стан галузі потрібно визнати кризовим, що потребує державного втручання, зокрема цінового регулювання ринку цукру і формування комплексу на засадах асоціативного розвитку за участю держави.

Середньорічне виробництво м'яса (забійна маса худоби і птиці), у Вінницькій області у середньостроковій ретроспективі становило 91,9 тис. т, в 2006 р. – 61,1 тис. т, але підтримувалося виключно за рахунок скорочення поголів'я худоби і птиці в усіх секторах сільського господарства. В цілому кількість великої рогатої худоби (ВРХ) у Вінницькій області скоротилася з 558,8 тис. в 2001 р. до 418,3 тис. в 2006 р., або на 25,1%, свиней – з 559,5 тис. до 479,7 тис., або на 14,2%, овець і кіз – з 60,3 тис. до 38,7 тис., або на 35,8%. В таких умовах експорт худоби, м'яса і м'ясних виробів в перерахунку на м'ясо у забійній масі підприємствами Вінницької області у січні-жовтні 2007 року складав у грошовому вираженні 6834,4 тис. дол., а дефіцит ресурсів частково покривався за рахунок імпорту [3, С.8-9].

Розглядаючи ситуацію з ресурсами м'яса в Україні, слід звернути увагу на мотивацію імпорту, яка базується на демпінгових низьких цінах імпорту продукції, та можливостях перепродати її за більш високими на внутрішньому ринку і на експорт в РФ та інші країни СНД.

Не важко уявити якість продукції, якщо вона систематично протягом 4 років цінується на порядок нижче від нормальних цін у світі. Маніпуляції з якістю стали приводом для того, що РФ, яка імпортувала в 2005 р. 63,8 тис. т м'яса з України, у 2006 р. скоротила закупки до 2,6 тис. т. Велике занепокоєння викликає ситуація на ринку свинини, що пов'язується з безпекою продовольства, що коштує так мало: імпорт свинини з Бразилії обсягом 28,8 тис.т за ціною 949 у.о. за 1 т, з Китаю – 8,9 (855), Польщі – 5,7 тис. т за ціною 1239 у.о. тощо. Нічим не виправданим є імпорт м'яса та субпродуктів птиці з різних країн світу, зокрема з Європи – 68,2 тис.т (395 у.о. за 1 т), з Німеччини – 21,9 (264,9), Сполученого Королівства – 15 (285,9), Польщі – 7 (492), Угорщини – 7 (398,8), Бельгії – 5,2 (716,3), Литви – 4,9 (567,2), Данії – 3,1 (743,8), США – 64,9 (546,5), Бразилії – 6,5 тис. т.

Ресурси молока. Кількість корів у Вінницькій області скоротилася з 275,9 тис. в 2001 р. до 217,4 тис. у 2007 році, а тому з урахуванням низької продуктивності ресурси молока не відповідають суспільним потребам. Ресурси молока розподілялися на: продовольчі потреби – 75,6%; утримання телят – 17,4%; експорт – 6,8% (0,3% загального обсягу експорту підприємствами Вінницької області) в середньому.

По Україні у 2005 році експорт молока та молочних продуктів становив 253,0 тис. т на суму 545 млн. у.о., імпорт – 33,2 тис. т вартістю 41,2 тис. дол, а у 2006 р. експорт скоротився на 217 млн. у.о., а імпорт – зріс на 20 [3, С.9].

Аналіз структури і напрямів експорту показує його залежність від країн СНД. Суттєві втрати експорту у 2006 р. відбулися саме через блокування Росією експорту сирів твердих, на чому Україна втратила 176 млн. у.о., масла вершкового на 20 млн. у.о. за рік.

Основний імпорт у 2005 р. склали: маслянка, вершки коагульовані, кефір, йогурт обсягом 25,4 тис.т на 23,8 млн. у.о. за ціною 940 у.о. за 1 т, зокрема з РФ – 24,7 (926), сирів – 5,5 тис.т, зокрема з РФ – 3,7 (2176) тощо. По інших групах обсяг імпорту хоч і не значний, проте для окремих видів продукції його ціна перевищувала експортну в 3,2 рази (молоко та вершки не згущені), 1,9 (молоко та вершки згущені), 1,2 (молочна сироватка), 2,5 (масло вершкове).

У січні-грудні 2006р. з Вінниччини було експортовано 2220 т молока і молочних продуктів, та 64 т масла вершкового [4].

Загалом конкурентоспроможність СГП Вінницької області за результатами 2006 р. є достатньо високою. Основна сума доданої вартості надходить з продукцією рослинництва (22%), а у тваринництві – 8%. На кожні 1000 грн. первинних матеріальних витрат ринок забезпечує: у рослинництві – 760 грн., у тваринництві 670 грн. новоствореної вартості, зокрема на формування доходів домогосподарств населення (ДГН) з оплатою праці, прибутком та інвестиційними сумами амортизаційних відрахувань з вартості основного капіталу, рентних платежів за землю і майно. Все це свідчить про достатньо високий рівень конкурентоспроможності товаровиробників у групі товарних господарств з середнім рівнем інтенсивності використання продуктивних сил, а тому в цілому вони не потребують значної фінансової підтримки виробництва.

Проте, із ратифікацією угоди про вступ України до СОТ більшість галузей економіки області (цукрова промисловість, тваринництво, вирощування та переробка овочів) мають мало шансів до саморозвитку, а тому виникає проблема підтримки виробників продукції або платоспроможного попиту споживачів необхідної для регіону продукції.

Пряма цінова підтримка виробника у конкурентному середовищі є поганою ідеєю і не підтримується СОТ, хоча ряд розвинутих країн підтримують фермерів. Уряд повинен вибрати серед двох альтернатив: або відновити дотації і втратити шанс формувати конкурентоспроможного виробника; або формувати ринкові механізми перерозподілу надприбутків посередників і доходів рентного походження на користь підтримки закупівельних цін на належному рівні.

Отже, за результатами нашого дослідження, потрібно відмітити, що конкурентоспроможність СГП Вінницької області у 2006 р. є достатньо високою. Основними статтями експорту продукції АПК Вінницької області є насіння олійних культур та олія, зерно, продукція садівництва та виноградарства, що загалом свідчить про його сировинну спрямованість. Тому, при розробці стратегії підвищення конкурентоспроможності за рахунок інноваційно-інвестиційних чинників потрібно виходити із можливих перспектив поставок на зовнішні ринки продукції з високою часткою доданої вартості.

Список літератури

1. Товарна структура зовнішньої торгівлі Вінницької області за січень-листопад 2007 року// <http://www.vous.vin.ua/express/2007/12.htm#1312>.
2. Конкурентоспроможність АПК України у світовому економічному просторі та глобальні виклики СОТ: Доповідна записка. – К.:2007. – С.2-9.
3. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств Вінницької області // <http://www.vous.vin.ua/express/2007/12.htm#1899>.
4. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. М.: "Academia", 1999. - С. 288.
5. Петров В. М. Інноваційні пріоритети технічної політики в АПК // Економіка АПК. - 2005. - №7. - С. 15.

Анализ конкурентоспособности отраслей АПК Винницкой области. В статье проведен анализ экспертного потенциала продукции растениеводства и животноводства предприятиями Винницкой области и сделаны выводы о возможностях сельскохозяйственного производства при условиях ратификации соглашения о вступлении Украины в СОТ.

Analysis of competitiveness of industries of AIK of the Winnitca area. In this article the analysis of export potential of products of plant-growing and stock-raising is conducted. The conclusions about possibilities of agricultural production on condition of ratification of agreement about the entry of Ukraine to WTO are done.